

ET LYN AF SANDHED OM ÆGTE BRØKER AF JESPER WUNG-SUNG

Af JIMMI MICHELSEN

At være fascineret af livet er også at være fascineret af døden. I hvert fald hvis man skal tro de desperate hovedpersoner i Jesper Wung-Sungs tosporede roman *Ægte brøker* (2009). Romanen behandler et nyt motiv i dansk litteratur og må betegnes som et udfordrende ungdomslitterært værk – også hvad angår formen. I Wung-Sungs forfatterskab er den endnu en fremragende bog om frustrerede hankønsvæsener – med klar henvisning til Klaus Rifbjergs *Den kroniske uskyld* (1958).

SKOLESKYDERI

Ægte brøker ender med det frygteligste: Et skoleskyderi. Hovedpersonerne Marcus og Janus er trængt ind på deres gymnasium med to geværer og har skudt flere kammerater på klods hold. Efter skyderiet har de trukket sig tilbage for at vende geværene imod sig selv. Først skal Marcus skyde Janus:

Jeg lægger panden mod munden.
Jeg venter.
Det føles ikke ubehageligt, mere som skal jeg have massage.
Og så sker der ingenting.
Det liv, som burde passere revy, bliver siddende i geværet.
Hvor skide symbolsk kan det hele blive!
Ingen film. Hverken highspeed, slowmotion eller så meget som et enkelt zoom.
Intet.
Jeg slår hagen mod brystet, da geværet fjernes fra min pande.

Som har han kunnet se den tomme tankeboble over mit hoved.

”Nej,” siger Marcus. ”Du skyder mig først.”

Ovenstående linjer står på romanens første side og på dens omslag. *Ægte brøker* begynder altså med slutningen. At der er tale om et skole-skyderi og efterfølgende ”selvmord”, bliver dog først klart for læseren til slut. På sidste side ligger Marcus død i en blodpøl, skudt igennem hovedet af Janus. Romanen slutter med et kolon: Nu er det Janus’ tur!

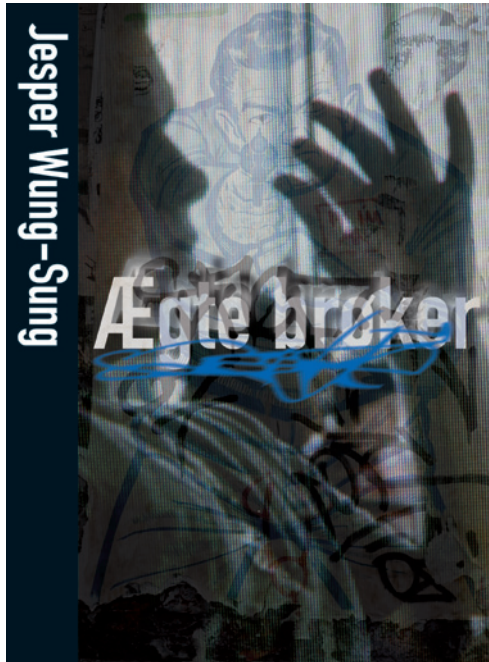
Ægte brøker handler om to gymnasieelever, der vælger en radikal vej for at få deres kammerater til at opgive søvngængertilværelsen og løgner. Konfronteret med døden skal kammeraterne indse livets sande værdi – eller som Marcus siger: ”Fordi alt er sort løgn, vil vi komme og aflevere et lyn af sandhed! Det vil være vores bidrag til verden: Ét sandt øjeblik!” (s. 160). Janus og Marcus er besatte af sandhed, og sandheden vil de ikke beholde for sig selv.

Ægte brøker er en voldsom, men langt fra effektjagende ungdomsroman. Bogens ærinde er snarere identifikationen med de to hovedpersoner og de psykologiske mekanismer, der forvandler outsiders til mordere. Inspiration til romanen kan Jesper Wung-Sung meget vel have fået fra to nyere amerikanske film, nemlig Michael Moores *Bowling for Columbine* (2002) og Gus Van Sants *Elephant* (2003), der begge handler om skolemassakren på Columbine High School i Colorado i 1999 (*Elephant* dog kun indirekte). Massakren – udført af to elever, der efterfølgende begik selvmord – blev især i Moores film genstand for politisk analyse. Var den affødt af en alt for liberal våbenlovgivning? I Van Sants film følger vi massakren på tæt hold – dog uden Hollywood-dramatik. Voldsscenerne i *Elephant* er foruroligende, fordi de fortælles med lange indstillinger og nærmest som et ritual i de unges liv. Filmen efterlader mange tomme pladser, som beskueren må fylde ud.

Det sidste gælder i høj grad også *Ægte brøker*. Janus og Marcus er nok særlinge, men der er et kvantespring til deres uhyrlige handlinger. Læseren må selv lægge brøkerne sammen. På sidste side sidder man tilbage med spørgsmålet: Kunne dette vanvid være forhindret?

MASKULINE KRISER

Ægte brøker er Jesper Wung-Sungs 10. bogudgivelse siden debuten, novellesamlingen *To ryk og en aflevering* (1998). Forfatterskabet, der tæller både ungdoms- og voksenlitteratur, skriver videre på den realistiske fortælletradition, men sprænger den også. Det sidste er især tydeligt i

novellesamlingerne *Mænd er fra Marstal* (2007) og *Trælår* (2009), hvor Wung-Sung eksperimenterer med fortællerformer og -genrer. Oftest tager disse noveller udgangspunkt i en genkendelig virkelighed, der snart rummer bizarre eller surrelle elementer. Fx påstår en dreng i ”I dag havde jeg besøg af Cameron Diaz” fra *Mænd er fra Marstal* at have haft besøg af både Diaz, Pamela Anderson, Drew Barrymore og Madonna.

Wung-Sung er med rette blevet kaldt ”mandeforskeren” i dansk litteratur. Fra forfatterskabets start har han kredset om dreng- og manderollen, især i overgangs- og krisituationer.

De 20 noveller i *To ryk og en aflevering*

handler alle om drenge og mænd, der er afmægtige og utilstrækkelige og derfor reagerer med selvhævdelse og aggression over for deres omgivelser. Frustrationerne kommer til udtryk på mange måder – ikke mindst på fodboldbanen – men et håb er der næsten altid. Også selv om det ser sort ud som i romanen *Kender du ikke akkusativ* (1999), hvor den 29-årige ”hanrej” Flemming Brønd kaster sig ud i sanseløs druk, efter at konen har forladt ham og jobbet er røget. Flemming tvinges til at tage sit liv til revision, hvis ikke han skal gå i hundene. Efter en heroisk rejse til Mallorca er han nået til en nulpunktserkendelse: Han kan tage sit eget liv eller lade være, for det er ham, der bestemmer. Flemming har indset, at vi må vælge, ellers er der andre, der vælger for os. *Kender du ikke akkusativ* slutter med et spinkelt håb, men spørgsmålene undervejs er mindst lige så interessante: Hvem er vi på bunden? Hvad er livet på den anden side af samfundets normale grænser og normer? Disse spørgsmål findes i flere af Wung-Sungs bøger – også *Ægte brøker*.

NØRDER PÅ NETTET

Janus og Marcus går i 3. g. på samme gymnasium. I begyndelsen kender de kun hinanden som Servilius Glyco (Janus) og Incitatus II (Marcus). På netsiden *Forum Romanum* dyrker de Romerriget og dets kejsere – særligt

Caligula, tyrannen over dem alle. Caligula (død år 41) blev dræbt på gaden af officerer som svar på sit brutale styre, men bag brutaliteten gemte sig en personlig tragedie: tabet af hans elskede søster Drusilla. Tabet gjorde Caligula til den hævnende despot.

Caligula er en slags spejlfigur for Janus og Marcus, der begge kender smerten i deres eget liv. Janus er den ensomme og kiksede – altid iført lang sort genbrugsjakke og Jack Daniels-flasken inden for rækkevidde. På sine jævnlige vandringer gennem byen overtegner han reklameplakater og vrænger ”prostitution” efter bankerne. Janus’ had til verden er stort: ”Der er meget, Janus hader. Reklamer, ugeblade og andre former for prostitution. Han hader diskoteker, sportsforretninger og småt-snak. Han hader forstå-fjølser, popfyre, poptøser og popmusik [...]” (s. 110). Janus er – som han selv siger – ”familiens *forte sår*” (på italiensk betyder *forte* ”kraftig”; Janus er både et ”sår” og et ”sort får”). Disse egenskaber forhindrer ham dog ikke i at have spontant samleje med brorens kone ved morens 60-års fødselsdag – en akt, der viser en anden side af Janus. Som hans navnebror i den romerske mytologi er Janus en person med to ansigter. Den vrede outsider er også kærlig og længes efter fællesskab. Det er denne side af sig selv, han får færden af, da han til sidst i romanen sidder med geværet i munden.

Marcus er Janus’ diametrale modsætning: en gudbenådet fodboldspiller og klassens Einstein. Marcus er kæreste med Anna, gymnasiets smukkeste pige, som også Janus er forgabt i. Alligevel er Marcus opfyldt af tomhedsfølelse og splittelse. Han er ikke kommet sig over sin fars død to år tidligere og går zombieagtig rundt i tilværelsen. I løbet af de tre uger, romanen skildrer, går forholdet til Anna mere og mere i opløsning, og til sidst kan Marcus kun dulme sin indre uro med druk og ekstreme løbeture: ”Marcus tvinger altså kroppen til at løbe. Den skal falde i hak; den skal frigive de stoffer, som giver et kick, som får én til at ville livet.” (s. 106). Ikke sært, at Marcus er fascineret af sin hunds uspaltede væsen, af den ”kropsbevidsthed, som hunden har, men som netop ikke er bevidsthed, men *væren*. At være i sin krop.” (s. 31).

ÆGTE BRØKER

Titlen danner sammen med de romerske referencer et symbolsk mønster i romanen. I matematikkens verden er en ægte brøk en brøk, hvis numeriske værdi er mindre end 1 og større end 0. I den ægte brøk er nævner altså større end tæller.

Et sted i romanen nævnes de ægte brøker sammen med Caligula: "*Caligula er en ægte brøk*" (s. 100), skriver Janus til Marcus i en mail. Lidt senere siger Marcus om sig selv: "Jeg – er – en – ægte – brøk." (s. 136). Kort forinden har han slået op med Anna, fordi han nages af en grundlæggende tvivl. Er deres forhold blot tryghedsnarkomani og uselvstændighed: "Følger jeg så ikke bare strømmen?" (s. 123).

Man kan tolke det sådan, at Marcus er – eller bliver – en ægte brøk, når han lever efter sit høje ideal. At være en ægte brøk indebærer, at man ikke forstiller sig og lever uselvstændigt (at være ingenting). Det handler tværtimod om at leve sandt og intenst (at være del af noget). Det er muligvis det, Marcus hentyder til med en paradoksal sammenligning lidt senere: "*Jeg vil have livet, så hurtigt som en kugle rammer sit mål. Jeg vil bore mig langt ind i livet; sidde fast i livet; ellers kan det være det samme*" (s. 136). Her kobles romanens store modsætninger liv og død sammen. Kuglen, der rammer sit mål, kan både forbindes med skoleskyderiet og den brændende drøm om at nå ind til livets kerne.

KRONISK USKYLD

Det venskab, der udvikler sig imellem Janus og Marcus, næres af en stærk følelse af utilpassethed. Janus og Marcus væmmes ved de voksnes overfladiskhed og kynisme. "Hvis man tog verden seriøst, ville man *aldrig* kunne springe fra hungersnød i Afrika til et modeshow i Paris" (s. 129), siges det om nyhedsudsendelserne på tv. Marcus og Janus drømmer om sandhed og konsekvens. Det er denne drøm, der forener dem i et radikalt og paradoksalt projekt. Kun døden kan vække menneskene fra pseudo-livet.

Ægte brøker rummer både indirekte og direkte referencer til *Den kroniske uskyld*. Klaus Rifbjergs hovedperson hedder også Janus, og den sublime Tore, Janus' ven, er hans diametrale modsætning. Tore er kæreste med den underskønne Helle, som han forgæves forsøger at få med i seng. Janus forelsker sig stormende i dem begge, men forelskelsen rummer en idealisering, der skal beskytte ham imod tilværelsens mindre pæne sider, bl.a. seksualiteten. Romanens tema er den skyld, der af de voksne og samfundet bremses så meget, at uskylden går hen og bliver kronisk. Det ender fatalt: Helles mor, den dæmoniske fru Junckersen, går i seng med Tore, og Helle begår selvmord. Janus selv er dog kommet til en slags resignationens klarhed. Da han tager afsked med Tore på den psykiatriske afdeling til sidst i romanen, er han ved at slippe af med sin uskyld forstået som erkendelse af sin egen og tilværelsens fejlbarlighed. "Det fuldendte kan ikke fuldbyrdes uden at blive umenneskeligt", konstaterer Janus.

Ægte brøker handler også om uskyld. Janus og Marcus ønsker sig en fuldendt verden. De kan have ret i deres samtidsanalyse, men konklusionen er himmelråbende gal.

EN TOSPORET ROMAN

Ægte brøker er en tosporet roman. Det ene spor er de 22 små kapitler, nummereret med romertal, der følger Marcus og Janus fra deres første møde til udførelsen af skoleskyderiet tre uger senere. Dette spor rummer en del flashbacks. Det andet spor er de detaljerede beskrivelser af skyderiet på gymnasiet (drabene nævnes dog ikke direkte). Dette spor er i romanen skrevet med kursiv og markeret med præcise tidsangivelser (10:15, 10:28, 10:32 osv.). Ud over dette rummer romanen en række kapitler, der går forud for de to forløb. Disse kapitler – en slags prolog til historien – handler primært om Caligula, Servilius Glyco og Incitatus II.

Kompleksiteten i *Ægte brøker* bliver ikke mindre af, at der skiftes mellem en første- og tredjepersonsfortæller med synsvinklen bundet til enten Janus eller Marcus. Denne fortælle teknik giver adgang til de to hovedpersoners tanker og følelser og bringer derved læseren tæt på begivenhederne. Samtidig skaber fortælle teknikken afstand. Læserens viden afhænger jo alene af de to perspektiver på begivenhederne – ikke af nogen objektivitet.

Ægte brøker ligner mest af alt en mosaik eller montage. Dermed ikke sagt, at romanen mangler begyndelse, midte og slutning. Disse størrelser er blot vævet ind i hinanden, så udtrykket bliver flimrende og kaotisk.

SPROG OG STIL

Ægte brøker er som flere af Jesper Wung-Sungs bøger skrevet i et stramt mundtligt sprog med enkel syntaks. Udsagnsled og grundled står som regel tæt sammen, og sætningerne har *bagvægt* (hovedparten af sætningens ord kommer efter helsætningens finitte verbal). Den sproglige enkelhed viser sammen med montage-omslaget, de relativt få antal bogstaver pr. side og hovedpersonernes alder, at bogen er en ungdomsroman.

Når *Ægte brøker* alligevel kan være vanskelig at læse, skyldes det, at der mange steder "mangler" tydelige *tekstbånd* (tekstbånd refererer til de måder, hvorpå sætninger og større afsnit kan bindes sammen, så de bliver forståelige for læseren). I den følgende passage, der beskriver Marcus' fascination af Caligula, er det især udeladelsen af årsagssammenhænge (kausale tekstbånd), som besværliggør læsningen:

Marcus drømmer på latin.
Og han står fast: Drusillas død.
Hestepærer på et marmorgulv.
Derefter begynder Caligula at påføre andre lidelse.
(s. 17)

Læseren skal være godt inde i Caligula-historien for at se sammenhængen i de fire sætninger: Caligula er ikke et uhyre fra starten – det *bliver* han pga. fortvivlelsen over tabet af Drusilla. Hestepærerne på marmorgulvet refererer til hans eneste ven, hesten Incitatus II, som Caligula har udnævnt til konsul og ladet flytte ind hos sig i det kejserlige palæ. Wung-Sung benytter her et greb, som bl.a. er kendt fra lyrikken, nemlig samstillingen af sætninger eller sproglige billeder uden tydelig forbindelse.

FOR SENT, FOR SENT

Det er Janus, der taler i romanens sidste tekst. Da han for anden gang sætter geværløbet for munden, kommer han i tanke om den lejlighed, han snart skal flytte ind i, og Anna, som besøgte ham dagen før. Nu – hvor det hele er for sent – mærker han pludselig en anden side af sig selv:

*Jeg tænker "sikke et spild" og stikker løbet i munden.
Det standser øjeblikkelig alle andre tilløb til tanker.
Så samler de sig til én.
Jeg får tårer i øjnene af arrigskab.
Nu hvor det er slut, mærker jeg det: Hvor har jeg dog vanvittig
meget kærlighed at gi' af!
Og så kommer jeg til at tænke på hende.
På Anna.
(s. 191)*

At det er Janus, der får det sidste ord, er nok symbolsk. Romanen har fra start markeret en afgørende forskel mellem ham og Marcus. Marcus vender sin vrede og fortvivlelse indad, Janus udad. Marcus lider, Janus hader. Men også Janus' had er der sprækker i. Eksempelvis hjælper han stolt faren med at bygge carport, og en dag er selvhadet skrumpet betydeligt, da han ser sig selv i spejlet fra en anden vinkel: "At der er noget ved ham. At han er *pæn*" (s. 80). Kunne Janus' amokløb være forhindret? Har hans fascination af den blændende Marcus været for stor?

ROMANEN I UNDERVISNINGEN

Ægte brøker vil uden tvivl fange unge læsere – og voksne. Problemstillingen og den voldsomme slutning sætter dog begrænsninger for brugen i folkeskolen. *Ægte brøker* er næppe egnet før 9. klasse. Læreren må sikre sig, at der bliver rig mulighed for at diskutere og forholde sig til den. Det er indlysende, at *Ægte brøker* kan bruges tværfagligt, hvis emnet er ekstremisme, udstødelse eller vold.

Også formelt er romanen udfordrende. Den tosporede komposition og de mange intertekstuelle referencer (til Karen Blixens *Min afrikanske farm*, J.P. Jacobsens "Et Skud i Taagen", Klaus Rifbjergs *Den kroniske uskyld*, Johs. V. Jensens *Kongens Fald*) gør den kompleks. *Ægte brøker* lever fuldt op til det signalement af den nyere børne- og ungdomslitteratur, Bodil Kampp har givet i afhandlingen *Barnet og den voksne i det børnelitterære rum* (Danmarks Pædagogiske Universitet, 2002). De træk i børnelitteraturen, Kampp nævner, er flerstemmighed, metafiktion, intertekstualitet, tomme pladser og komplicerede skift i synsvinkel og fortæller. Disse træk stiller store krav til elevernes *baggrundsviden* (viden om verden og viden om tekster), til at danne sig *indre forestillingsbilleder* og til gennem dannelsen af *inferencer* (læse mellem linjerne) at udfylde tekstens *tomme pladser*, dvs. alt det, der ikke er udtrykt eksplicit.

Procesorienteret litteraturpædagogik

Hvis litteraturundervisningen har som mål at være tekstnær og samtidig fremhæve processen fra elevens umiddelbare oplevelse til analysen og fortolkningen af det litterære værk, er Thomas Illum Hansens *Procesorienteret litteraturpædagogik* (Dansk lærerforeningens Forlag, 2004) et oplagt metodevalg. Metoden har grund i *fænomenologien* og opdeler litteraturarbejdet i et trefaset forløb: "før I læser", "mens I læser" og "efter I har læst". Den procesorienterede litteraturpædagogik inddrager traditionelle begreber såsom synsvinkel, fortællerforhold, komposition og billedsprog (begreber, som især *nykritikken* har arbejdet med), men den anvender dem inden for en *oplevelsesorienteret* fortolkningsstrategi. Metoden er især egnet til tekster med mange tomme pladser.

Før I læser

I "før I læser"-fasen kan eleverne sættes til at digte videre på omslagsteksten og drøfte deres forventninger til handling og genre. Titlen kan inddrages her eller i fase to. Titlen er en del af det, Thomas Illum Hansen kalder for *tekstens overbestemthed*, dvs. de mønstre i den litterære tekst, der binder

den sammen og er med til at bestemme såvel læserens udfyldning af tomme pladser i teksten som den videre fortolkning. Hvis eleverne har læst andet af Wung-Sung, er det oplagt at arbejde med motiver og temaer i denne fase – dog således at fortolkningsprocessen holdes åben for dem. Arbejdet kan fortsætte i ”efter I har læst”-fasen og inddrage sprog og stil. Her vil det være oplagt at fokusere på de manglende tekstbånd.

Mens I læser

I denne fase skal der arbejdes indgående med person- og miljøkarakteristik. Det er nødvendigt for eleverne at komme tæt på personerne, ellers vil nogle måske opleve deres uhyrlige handling i romanens slutning som uforståelig. Man kan hævde, at det netop er, hvad skoleskyderiet er, men det må ikke forhindre, at der stilles spørgsmål til det. Spørgsmålet får eleverne til at reflektere og forbinde romanens verden med deres egen.

Venskabet mellem Marcus og Janus er afgørende at få belyst. Hvorfor er de fascineret af hinanden? Hvad har de imod samfundet og de voksne? Hvad er det, de længes imod? Eleverne skal muligvis have hjælp til at få øje på dobbeltheden i Janus, fx via navnesymbolikken. Til gengæld fortæller romanen ret udførligt om Caligula og hans tid. Udfordringen bliver her at få sammenhængen til nutidshistorien belyst. Hvorfor er Janus og Marcus fascineret af Caligula? Hvorfor omtaler de Caligula og sig selv som ”ægte brøker”? Her kan *den varme stol* indgå, men det er vigtigt, at eleverne har arbejdet med øvelsen før og er grundigt forberedte. Oplæsning af centrale passager i romanen (fx s. 7-18, 98-103, 118-124 og 134-139) forud for øvelsen kan være en hjælp.

Hvis eleverne ikke tidligere har arbejdet med ikke-lineære handlingsforløb, kan de føre logbog eller lave plancher, hvor de noterer personer, stemninger og begivenheder fra romanens to spor. I grupper eller i par kan de herefter begrunde over for hinanden, hvorfor netop disse elementer er vigtige.

Efter I har læst

I denne fase er det vigtigt, at eleverne forholder sig til romanens sidste side. Hvorfor bliver Janus vred, da han ser på den døde Marcus? Er han blevet klogere? Skyder han sig selv? Eleverne må også forholde sig til årsagen til skoleskyderiet. Dette kan gøres indirekte. Eleverne kan lave en avisreportage om begivenheden. I reportagen skal indgå interviews med de forfærdede forældre, gymnasierektoren, politiet, psykologen osv. Reportagen printes ud og hænges op i klassen. En anden mulighed er en nyhedsartikel. Disse

øvelser kan skærpe elevernes blik for forskellen mellem ydre og indre karakteristik, og de kan indramme den diskussion, der uvægerligt vil opstå i klassen: Hvorfor blev Marcus og Janus ikke bremset? Hvad kan vi gøre for at forhindre ekstremisme blandt børn og unge?

Eleverne kan også skrive Marcus' afskedsbrev til Anna. Brevet skal indeholde en forklaring på skoleskyderiet. Opgaven er krævende, fordi den tvinger eleverne til at forholde sig til en handling, der er vanskelig at forklare, men den kan omvendt hjælpe dem med at udfylde en tom plads i teksten.

Hvis undervisningen skal have et mere emneorienteret eller tværfagligt præg, kan Gus Van Sants *Elephant* afslutte forløbet. Det er dog vigtigt, at skoleskyderiet ikke stjæler hele opmærksomheden. Undervisningen bør derfor også fokusere på filmens *fortælleplan*, især klip, indstillinger, udsnit, perspektiv og fortæller. Det skulle herved være muligt for eleverne at opdage fællestræk i fortællemåden. Hos både Van Sant og Wung-Sung er der mange tomme pladser – især i skildringen af massakren – med til at skabe uhygge.